

Asia: VN/18125/2025

Ehdotus hallituksen esitykseksi taiteen perusopetuksesta annetun lainsäädännön uudistamiseksi

1 § Taiteen perusopetuksen tarkoitus ja tavoitteet

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Kiitän mahdollisuudesta lausua työryhmän raportista koskien ehdotusta taiteen perusopetusta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Huomioni perustuvat väitöstutkimukseeni lasten osallisuudesta taiteen perusopetuksessa.

Lainsäädäntöä koskevan uudistuksen tarkoituksena on, että taiteen perusopetuksen saavutettavuus paranee ja toiminnan laatu vahvistuu. Työryhmän raportissa esitetään, että lakiuudistuksen tavoitteena on uudistaa koulutusmuodon kokonaisuutta siten, että se ottaa huomioon toimijakentässä ja yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ja tulevaisuuden haasteet. Lainsäädäntö päivitetään vastaamaan tämän päivän tarpeita.

Keskeisiä kysymyksiä, joita ehdotuksesta nousi esiin ovat: onko lasten ja nuorten taideharrastamisen tilannekuva ollut lakimuutosta tehdessä tarpeeksi tarkka? Taiteen perusopetuksen kohderyhmän laajentaminen aikuisväestöön olisi tervetullut laajennus. Kuitenkin kohderyhmän laajentamista esitetään tilanteessa, jossa järjestelmä nykyiselläänkin tavoittaa vain murto-osan lapsista ja nuorista. Miten resurssien laajentaminen aikuisiin on tässä tilanteessa perusteltua?

Vuoden 1998 taiteen perusopetuslain valmistelutyötä heijasteli lama. Kun valtion ja kuntien mahdollisuudet lisätä ja laajentaa taloudellista panostusta olivat rajoitetut, resurssien painopiste siirtyi lapsiin ja nuoriin (Porna/Suomen kuntaliitto, 2002). Alkuvaiheessa tämä asema (ja rahoitus) suotiin järjestelmälle, koska ei haluttu tehdä päällekkäisyyksiä jo olemassa olleiden valtionavustusten kanssa, esimerkiksi vapaan sivistystyön (Heimonen, 2002).

On hyvä huomata, että julkiselle vallalle perustuslaissa asetettu velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sisältää myös velvoitteen varmistua jälkikäteen siitä, että näin on myös tapahtunut.

Vuonna 2019 taiteen perusopetuksen oppilaitoksissa opiskeli yhteensä noin 116 300 oppilasta (Luoma, 2020), joka käsittää n. 10% koko kohderyhmästä (0-18-vuotiaiden osuus vuonna 2019 oli Suomessa n. 1 108 300, Tilastokeskus, 2020). Taiteen perusopetuksen selvityksissä on tuotu esiin käytettävissä olevien aineistojen epätarkkuudet ja puutteellisuudet (Luoma, 2020). Tilastojen epätarkkuutta lisää se, että edelleen vain noin puolet (51 %) kunnista raportoi taiteen perusopetukseen osallistuvien lasten ja nuorten suhteellista osuutta alle 18-vuotiaista (Saukko ym. 2021).

YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamissa suosituksissa (2023) koskien julkista budjetointia lasten oikeuksien toteutumiseksi komitea suosittelee lasten oikeuksiin perustuvan lähestymistavan sisällyttämistä valtion budjetointiprosessiin, sekä seurantajärjestelmää lapsille kohdistettujen resursseista (ml. hyvinvointialueet ja kunnat), sekä arvioinnin kehittämistä siitä, missä määrin kaikkien sektorien investoinnit palvelevat lasten etua.

Tällä hetkellä taiteen perusopetus on ainoa taho, joka tosiasiallisesti pitää huolta lasten ja nuorten kulttuurisista oikeuksista. Nykyiselläänkin aikuisilla on mahdollisuus osallistua taiteen perusopetukseen (usein omakustanteisesti). Lakiuudistuksessa tulisi huomioida lapsivaikutukset resurssien näkökulmasta ts. lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista (mm. palveluiden saatavuus). Ilman riittävää panostusta lapsiin ja nuoriin ei tulevaisuudessa ole taideopettajia eikä taidealan ammattilaisia - eikä siten myöskään aikuisten taiteen perusopetusta. Heikennysten kohteena ovat nyt erityisesti ne taidealat, joiden kustannusrakenne on erilainen kuin muissa taideaineissa opinnoissa tarvittavan yksilöopetuksen vuoksi (musiikki). Nykyiselläänkään taiteen perusopetuksen resurssit eivät riitä taiteen perusopetuksen kahtalaisen tehtävän toteuttamiseen. Esimerkiksi musiikkioppilaitoksissa järjestelmän resilienssiä tuetaan yksityisin ja säätiön varoin (mm. soitinakatemiat).

Muutosehdotus: Lakiin tulee kirjata lapsen edun ensisijaisuus. Se ohjaisi velvoittavammin lapsiin kohdistuvien päätöksen tekijöitä huolehtimaan lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista. Uudessa laissa voidaan huomioida nuorisolain (1285/2016) määrittelemä kohderyhmä. Esiintuodut epäselvyydet lain tulkinnassa (EOAK/6832/2017) eivät olisi vastakkaisia tämän kohderyhmän kanssa.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi työryhmän raportissa esiintuodussa lausunnossaan (EOAK/6832/2017), että taiteen perusopetuslain tulee olla niin selkeä, ettei se johda perusoikeuksia vaarantaviin tulkintoihin. On hyvä muistaa, että raportissa esiin tuodut epäselvyydet eivät johdu lain tulkinnasta, vaan normiohjauksesta, joka määritteli ikärajoitukset toiminnalle jo järjestelmän alusta asti (Kouluhallitus, 1970, 1978). Vuoteen 1995 asti määrättiin, että opinnot tuli suorittaa

“viimeistään sinä lukuvuonna, jolloin oppilas täyttää 16” (Kouluhallitus, 1988, s. 3). Tästä tehtiin poikkeuksia musiikissa muutamissa soittimissa ja laulussa, joissa opintojen suorittamisikärajaksi asetettiin 20 vuotta. Yleisenä sääntönä aikuisosaston ikärajoista määrättiin, “ettei osastoon oteta henkilöä, joka on täyttänyt 26 vuotta” (Kouluhallitus, 1988, s. 5).

On esitetty, että lasten ja nuorten ensisijaisuus on perustuslain vastaista. Perustuslain yhdenvertaisuussäännöksillä ei estetä tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi tarpeellista positiivista erityiskohtelua eli tietyn ryhmän (esimerkiksi naiset, lapset, vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia toimia. Lasten perustuslaissa turvatut kulttuuriset ja sivistykselliset oikeudet vaativat erityistä suojelua heidän heikomman asemansa vuoksi. Positiivisen erityiskohtelun periaate kuuluu myös yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014), jossa todetaan, että “sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää” (§9).

Yhdenvertaisuuslain 11 §:ssä säädetään erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteista. Pykälän 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään vakiintuneesti korostanut, ettei perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteesta voi johtua tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (esim. PeVL 2/2011 vp, s. 2/II, PeVL 64/2010 vp, s. 2 PeVL 25/2006 vp, s. 2/I, PeVL 59/2002 vp, s. 2/II). Lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee hyväksyttävien yhteiskunnallisten päämäärien vuoksi ihmisiä eri tavoin pyrittäessä esimerkiksi eri ryhmien tarpeita vastaavaan sääntelyyn (esim. PeVL 64/2010 vp, s. 2, PeVL 28/2009 vp, s. 2/II, PeVL 38/2006 vp, s. 2/I.).

Lapsen edun turvaaminen lainsäädännössä on tärkeää, koska se edistää viranomaisten kykyä huomioida lasten näkökulma toimintaa kehitettäessä. Lapsen oikeuksien selkeä turvaaminen lainsäädännössä on keskeinen ennakkollisen oikeusturvan tae, joka on erityisen tärkeä lapsille, joille jälkikäteisiin oikeusturvakeinoihin turvautuminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin useimmille aikuisille (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023).

Taiteen perusopetuksen lain uudistaminen niin, että resurssit eivät ensisijaisesti kohdennu lapsiin ja nuoriin ei ole perusteltua nykytilanteessa, jossa lasten kulttuuriset oikeudet eivät toteudu täysimääräisesti ja tarvitaan lisää, ei vähemmän, resursseja lasten taidekasvatukseen. Erityisen surullista ehdotuksessa on se, että puretaan pienten paikkakuntien lasten ja nuorten mahdollisuudet taideharrastuksiin.

3 § Opetussuunnitelma, oppimäärän mitoitus ja laajuus

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Ajatus yhdestä oppimäärästä on kannatettava, etenkin jos sitä tarkastellaan oppilaan näkökulmasta. Oppilaitosten ei tulisi joutua luomaan ennusteita siitä, onko oppilas ”yleinen” vai ”laaja”, ja mihin hänen valmiutensa riittävät.

Ehdotuksesta jää epäselväksi, mitkä ovat 50 opintopisteen laajuisten opintojen pedagogiset perusteet? Miten ennakkoon määritelty opintojen laajuus huomioi oppilaiden yksilölliset tavoitteet? Miten oppimäärän yhdenmukaistamisen nähdään lisäävän saavutettavuutta, jos se tekee pienillä paikkakunnilla mahdolliseksi taiteen perusopetuksen järjestämisen? Malli ei kannusta taiteen harrastamiseen, jossa jokainen, pienikin, kohtaaminen taideharrastuksen äärellä voi olla lapselle ja nuorelle merkittävä.

Taiteen perusopetuksen oppimäärän suorituksilla on aiemmissa selvityksissä tunnistettu olevan vain vähän motivoivaa vaikutusta lapsiin ja nuoriin. Kokemukset kentältä tuovat esiin samaa viestiä: vain murto-osa oppilaista suorittaa opinnot loppuun. Voisiko taiteen perusopetus arvostaa myös niitä, jotka tekevät osasuorituksia ja hakevat kokonaisvaltaista hyvinvointia (esimerkiksi harrastamalla myös liikuntaa, jolloin aikaresurssit taideopintoihin sitoutumiseen ovat rajallisemmat)?

Säätelyn oletukset tuntuvat olevan hieman ristiriidassa oppilaitosten arjen kanssa. Järjestelmästä on annettu jo vuosikymmenet palautetta siitä, että harrastamisesta haluttaisiin suorittaminen pois - nyt kuitenkin lisätään sen painoarvoa, jopa rahoituksessa, jossa valtionosuuslaskenta perustuisi jatkossa myös oppimäärän suorittaneiden oppilaiden määrään. On hyvä huomata, että ongelmat, jotka laki pyrkii ratkaisemaan, eivät ole kaikki sellaisia, joihin nuoret itse pystyvät vaikuttamaan. Oppilaiden haasteet sitoutua laajan oppimäärän oppimistavoitteisiin liittyvät myös esimerkiksi toisen

asteen koulutusuudistuksiin, kuten lukiouudistukseen, jotka ovat lisänneet nuorten koulupaineita jatko-opintojen varmistamiseksi (Kanerva ym. 2023).

Opintopistesiirtymä herättää kysymyksiä koskien laatua: miten suorituskeskeisyys lisää järjestelmän laatua aikuiskohderyhmän näkökulmasta? Valtaosa aikuisista vaikuttaa palaavan esimerkiksi musiikkiopistoihin nauttimaan soitosta ”kun ei tarvitse suorittaa”.

Opintopistejärjestelmä on otettu käyttöön vapaassa sivistystyössä, jossa aikuiset voivat valita, haluavatko he suorituksistaan opintopisteitä. Tuleeko vastaavanlainen järjestelmä myös taiteen perusopetukseen ts. suoritavatko jatkossa aikuisetkin taiteen perusopetuksessa opintopisteitä vai ovatko ne aikuisille vapaavalintaisia, kuten vapaassa sivistystyössä? Jos opintopistesuoritukset ovat pakollisia vain lapsille, miksi? Jos opintopisteiden laajuudet määritellään paikallisesti, kuten vapaassa sivistystyössä, miten opintojen yhteismitallisuus turvataan, jos niiden hyväksilukua voi tehdä esimerkiksi toisen asteen opintoihin?

Esityksessä on tunnistettu oikean suuntaisesti, että ”oppimäärän laajuudella arvioidaan olevan vaikutusta opintojen aloittamispäätökseen vain vähäisessä määrin”. Ehkä tulisi tunnistaa, miten sosiaalisesti kestävää suorituskeskeisyys on laajemmin, ja mitä se tekee kansakunnan kokemukselle taiteesta ja kulttuurista. Saako taiteen perusopetuksessa jo vauvamuskarilainenkin opintopisteitä? Ovatko tulevaisuudessa vain liikuntaharrastukset sellaisia, joissa saa edetä ilman opintopisteitä ja opintosuorituksia?

Lausuntojen perusteella vaikuttaa siltä, että suoritukset ymmärretään kentällä hyvin erilailla. Jos pelkkä läsnäolomerkintä riittää jatkossa suoritukseksi, tulee päättösuorituksia enemmän. Jos opintopisteet määrittyvät osaamisperusteisesti ja järjestelmä edelleen edellyttää päättösuoritustasolla taitoja, jotka edeltävät ammattiopintoja, on epärealistista olettaa, että päättösuoritusten määrä kasvaa. Jos osaamisperusteisuus on edelleen osa arviointia, miten taitojen arvioinnista eri taidealoilla tehdään yhteismitallista? Opintopistejärjestelmään siirryttäessä olisi hyvä huomioida, ettei ole pedagogisesti tarkoituksenmukaista atomisoida opetusta kurssimuotoiseksi, jossa oppilas saa arviointeja opettajalta kesken lukuvuoden suoritetuista opinnoista. Toivottavasti opintopistesuoritukset määritellään laajemmiksi kokonaisuuksiksi.

4 § Kunta koulutuksen järjestäjänä

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

5 § Koulutuksen järjestämisluvan saanut koulutuksen järjestäjä

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

7 § Koulutuksen järjestämislupa

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

8 § Koulutuksen järjestämisluvan muuttaminen ja peruuttaminen

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

9 § Koulutuksen järjestäminen ja muu toiminta

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

10 § Yhteistyö

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

11 § Vastuutehtävä

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

12 § Valtion rahoitus

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Muutosehdotuksista herää kysymys: jos oppimäärän suorittaneiden määrä tulee rahoituksen perusteeksi, miten saavutetaan opintojen yhteismitallisuus? Aiemmin on tuotu esiin, että lainsäädäntövaiheessa on kiinnitettävä huomiota sääntelyn tehokkaaseen täytäntöönpanoon ja pohdittava, millaisiin asioihin voidaan ylipäänsä vaikuttaa sääntelyn keinoin (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023). Kun aiemmissa taiteen perusopetuksen selvityksissä on tunnistettu opintosuoritusten vähän motivoiva vaikutus lapsiin ja nuoriin, jää epäselväksi, mitä oppimäärän suorittamisen korostamisella muutoksessa haetaan. Kannustavuuselementtien lisääminen valtionosuusrahoitusjärjestelmään on nähty tarpeelliseksi, jotta rahoitusmallin ohjaava vaikutus vahvistuisi ja olisi linjassa taiteen perusopetuksen toimialalle asetettujen strategisten ja pedagogisten tavoitteiden kanssa. Muutospyrkimyksissä pitäisi tunnistaa ehdotettujen muutosten lapsivaikutukset, sekä se, missä muutosta on tosiasiallisesti mahdollista saada aikaan.

13 § Henkilöstö

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

14 § Oppilaaksi ottaminen

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus tehdä "sopimus oppilaiden ottamisesta" ja heihin tulee soveltaa "yhdenvertaisia valintaperusteita". Tämä kohta on epäselvä: mitä ovat oppilaitoksen yhdenvertaiset valintaperusteet? Voivatko ne esimerkiksi olla paikallisia sopimuksia, joilla toiminta kohdennetaan lapsiin ja nuoriin (jota on aiemmin esitetty perustuslain vastaisena)?

15 § Oppilailta perittävät maksut

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

16 § Oppilaan osaamisen arviointi ja todistus

Valitse sopivin

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti:

Vaikuttaa siltä, että oppilaan osaamisen arviointia tehdään nykyisen lainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden alaisuudessa hyvin eri lailla eri taiteen aloissa. Tämä voi johtua siitä, että esimerkiksi musiikissa on yksilöopetusta, jossa formatiivinen arviointi on osa viikottaista toimintaa - ja vastaavasti ryhmämuotoisissa taideharrastuksissa tämä on erilaista. Onko mahdollista, että esimerkiksi tanssin taiteen perusopetuksessa ei esimerkiksi kirjata ylös mitään yksilöllistä arviointia oppilaan perusopintojen aikana, ainoastaan ryhmäkohtaisia arviointeja? Oppilaan osaamisen arviointi on asia, jonka käytäntöjä tulisi tarkentaa, etenkin, jos lakiuudistuksen myötä aletaan tavoitella opintojen yhteismitallisuutta.

18 § Tietojensaanti- ja ilmoitusoikeus

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

19 § Koulutuksen arviointi

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

Siirtymäsäännökset (lakiesityksen 22-24 §:t)

Valitse sopivin

-

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

-

2. Esityksen sisältämä uusi valtionrahoitusmalli. Mitä mieltä olette työryhmän esityksestä:

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

20 § Taiteen perusopetuksen opettajan kelpoisuus

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

4. Ehdotus asetukseksi taiteen perusopetuksesta. Mitä mieltä olette työryhmän ehdotuksesta:

Valitse sopivin

-

Muutosehdotus tai muu kommentti:

-

Muut kommentit ja huomiot:

Pyydämme, että kommentti aloitetaan viittaamalla työryhmän ehdotuksen lukuun, alakohtaan, kappaleeseen tai pykälään. Jos kommentti ei koske mitään tiettyä esityksen kohtaa, pyydämme, että kommentti aloitetaan sanoilla "Yleinen kommentti"

Yleinen kommentti

Kiitän mahdollisuudesta lausua työryhmän raportista koskien ehdotusta taiteen perusopetusta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Huomioni ovat perustuneet väitöstutkimukseeni lasten osallisuudesta taiteen perusopetuksessa. Aiemmissa lasten osallisuutta koskevissa selvityksissä on tuotu esiin, että lainsäädännöstä lähtökohtaisesti puuttuu lasten näkökulma, vaikka lainvalmistelussa olisi tärkeää huomioida se kohderyhmä, jota sääntely tulee koskemaan (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023). Tämä vaatii kokonaisvaltaista otetta, jossa lapsen oikeudellista asemaa tarkastellaan suhteessa kulloinkin käsillä olevaan oikeudelliseen ja tosiasialliseen soveltamiskontekstiin (s. 104). Toivon lapsinäkökulman vahvistamista ja lapsivaikutusten arviointien vahvistamista myös tässä lakiuudistuksessa. Erityisesti huolta herättää lasten ja nuorten ensisijaisuuden poistaminen.

Taiteen perusopetuksen lain uudistaminen niin, ettei se kohdistuisi enää ensisijaisesti lapsille ja nuorille, ei ole perusteltua nykytilanteessa, jossa lasten kulttuuriset oikeudet eivät toteudu täysimääräisesti, ja tarvitaan lisää - ei vähemmän - resursseja lasten taidekasvatukseen. Yhdenvertaisuuslain 9 § mahdollistaa sellaisen oikeasuhtaisen erilaisen kohtelun, jonka tarkoituksena on yhdenvertaisuuden tosiasiallinen edistäminen. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti todennut, ettei yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn.

Tutkimukset ovat tuoneet esiin sen, että erityisesti musiikin osalta, aiempi musiikillinen sitoutuminen ennustaa aktiivista musiikkiin osallistumista myöhemmässä elämässä, ja vastaavasti musiikillisten kokemusten puute varhaisemmassa elämässä tekee musiikkiin osallistumisen vaikeaksi ja/tai vähemmän todennäköiseksi (Laes & Creech, 2023). Lakia uudistettaessa tulisi nähdä kokonaisuus: ovatko yhteiskunnan investoinnit lapsiin ja nuoriin riittäviä? Heikennykset koko ekosysteemissä, mm. peruskoulussa, ovat heikentäneet lasten ja nuorten mahdollisuuksia taideharrastuksiin. Yksi opetus- ja kulttuuriministeriön (2017) tunnistama taiteen ja kulttuurin tulevaisuuden uhka on lasten ja nuorten taide- ja kulttuuriharrastamisen heikentyminen ja eriarvoistuminen. Taiteen perusopetuksella on erityinen tehtävä (vrt. vapaa sivistystyö), joka on tärkeä. Kyse ei ole pelkästään taiteen ammattilaisuuteen kohdistuvien odotusten huomioimisesta, vaan tulevien sukupolvien halusta tehdä ja kokea taidetta ja kulttuuria.

Tuulia Tuovinen
Väitöstutkija